

להיכנס אל המבוך בשמחה

ביקורת ספר: מתן חסידים, כתב "מקור ראשון" ו"עולם קטן" 16.12.2021

כפי שיודע כל מי שעוסק בלימוד תורה או אף חובב היסטוריה ברמה כזאת או אחרת, הנגשת טקסטים עתיקים היא אירוע לא פשוט, בלשון המעטה. ביחוד כאשר הגישור בין העבר להווה לא כולל רק תרגום מילולי מדויק לפשט הלשוני, אלא גם ניסיון להבין את המחבר מתוך עולמו שלו, וזאת מבלי ניסיונות "להשלים פערים" מתוך עולמנו שלנו. לעתים מדובר בפער ריאלי, תודעתי ופילוסופי בין אלפי שנים, כזה המייאש את הלומד עוד בטרם פתח את הספרים וניסה לצלול למשמעותם, וכזה המשאיר לרוב את הספרים הנצחיים ספונים עמוק בספריה. כך מצאנו כי אחד מספרי ההגות הגדולים ביותר בתולדות המחשבה הישראלית – וכזה שגם השפיע משמעותית על התפתחות הפילוסופיה במערב – "מורה הנבוכים" לרבנו משה בן מיימון (או בקיצור, "המורה"), זוכה פעמים רבות לאותו גורל מצער. הרמב"ם, אחד מגדולי החכמים בתולדות העם היהודי, שאת השפעתו ההלכתית והמחשבתית לא ניתן לאמוד במילים ספורות, זכה ליותר מ-25,000 מאמרים וספרים שנכתבו כפירושים על 'המורה' וניסו לעמוד על כוונותיו המקוריות. אך כאמור, היצירה המופתית הזאת, ובייחוד רבדיה הפנימיים, נותרים לא פעם חתומים בפני הלומד בן זמננו. התפיסות הפיזיקאליות הלקוחות מתוך המחשבה היוונית של אריסטו, הלשון הקשה, אי הבהירות לגבי מטרת החיבור ותפקידו, כל אלו מותירים לא פעם את הספר כנחלתם של אקדמאים או לחלופין תלמידי חכמים מיוחדים שזכו והעמיקו, אך לא יותר מכך.

מתוך הבנת הקשיים המהותיים הללו, ניתן יהיה להבין את גודל החידוש הקיים בהוצאה החדשה לספר מורה הנבוכים, מאת המבאר והעורך הראשי הרב ד"ר יוחאי מקבילי, והמתרגם ד"ר הלל גרשוני. לאחר כשנתיים וחצי של עבודה מאומצת, מקבילי גרשוני ועשרות חוקרים,

רבנים ומומחים שונים, הגישו לקורא את המהדורה חדשה של המורה, הכוללת תרגום עדכני וקליט, לצד ביאור תמציתי אך מעמיק, השומר את הלומד קשוב כל העת למסרים של הרמב"ם עצמו, מבלי לפזר ולהעיק על הקריאה השוטפת יתר על המידה. אחד החידושים המרעננים בהוצאה זו הוא השילוב הנכון שנעשה כאן בין עבודה אקדמית לבין חשיבה למדנית. השוואות הלכתיות לספר 'משנה תורה', הלא הוא ספרו ההלכתי של הרמב"ם, פזורות לאורך כל הספר, לצד הערות מעשירות על הרקע ההיסטורי הנדרש בתחומי הפילוסופיה היוונית והערבית שעמדו בבסיס עולם המחשבה לפני כ-830 שנה, מועד סיום כתיבת החיבור.

בזאת, הקורא מוזמן להיכנס אל המבוך ולהפסיק להיות נבוך. מהם גבולות הידע של האדם? מהי מטרתה של התורה? מהו החיבור הראוי שבין תורה למדע? מדוע אנו מקיימים את המצוות? בכל השאלות הללו עוסק הרמב"ם, וכמו שאולי חלקכם שמתם לב, עבור רבים השאלות עדיין רלוונטיות מאד. הרמב"ם כמו מעביר את הקורא מסע לזיכוכ החשיבה הראשונית שלו אודות העולם והקיים בו, מסע פילוסופי ואמוני מעמיק האמור לחולל שינוי של ממש בנפש הלומד.

מעיד אני על עצמי כי המהדורה החדשה פתחה בעבורי מחדש, ובמובנים רבים אפילו אולי מההתחלה, את הצוהר לספר המורה. ובעצם, לא רק לי. בעקבות לימוד ההקדמה לחיבור, החלטתי לפתוח קבוצת לימוד של מורה הנבוכים במוסד בו אני זוכה ללמד [העורך: מכינת חמדת]. השפה הבהירה, התרגום הקולח, הביאור החדשני והאריזה הנאה, מפגישות אותנו מדי שבוע עם האוצרות של המחשבה היהודית. שנזכה ללמוד וללמד, לשמור ולעשות.